

А.І. Кравченко, кандидат педагогічних наук,
підполковник
Військовий коледж сержантського складу
Військового інституту телекомунікацій та
інформатизації
Державного університету телекомунікацій

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ІСТОРИЧНЕ ПІДГРУНТЯ

У статті розглянуто питання патріотичного виховання молоді в Україні, його історичне підґрунтя, провідні ідеї патріотичного виховання у вітчизняній педагогічній теорії та виховній практиці, обґрунтовано актуальність та його особливе значення у сучасному українському суспільстві.

Ключові слова: українське суспільство, патріотизм, патріотичне виховання, любов до Батьківщини.

Постановка проблеми. Проблема та актуальність виховання патріотизму в українській молоді, запровадження реалізації ідеї патріотичного виховання у сучасному українському суспільстві загалом, стає особливо значущою, спираючись на такі причини як: реальна небезпека зовнішніх загроз територіальної цілісності та недоторканості держави, соціально-економічні зміни, кризові явища, які загострилися останнім часом, спираючись на останні події в Україні та ін.

За визначенням С. Гончаренка “патріотизм” – одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури [3, с. 249].

Під терміном “патріотизм” також розуміють гордість за матеріальні і духовні досягнення свого народу, своєї Батьківщини, бажання збереження її характерних особливостей, її культурного надбання, готовність захищати інтереси своєї громади, народу в цілому. Філософи та політологи визначають патріотизм як суспільний і моральний принцип, який характеризує ставлення людей до своєї країни та проявляється у певному способі дій і складному комплексі суспільних почуттів, що узагальнено називається любов’ю до своєї Батьківщини. Це одне з найглибших почуттів, яке має своє історичне підґрунтя, що закріплювалося століттями та тисячоліттями у період розвитку відокремлених етносів. Проте, слід також зазначити, що проблема патріотичного виховання молоді завжди посідала провідне місце, про це свідчать факти, які зафіксовані у історичній, педагогічній та філософській літературі. Необхідність у здійсненні нових підходів до здійснення патріотичного виховання молоді та висвітлення сутності патріотизму загалом висвітлено у працях таких визначних постатей: Конфуцій, Арістотель, Платон, у своїх ідеях патріотизму, любові до народу та держави; Г. Ващенко, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський, О. Русова та ін. у розкритті сутності патріотизму; О. Вишневецький, Т. Завгородня, В. Кузя, П. Ігнатенко, Ю. Руденко, Л. Крицька, П. Кононенко, П. Щербань, К. Чорна та інші у теоретичних осмисленнях нових підходів у вихованні молоді.

Патріотизм виявляється, в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни захист її інтересів. Виховання патріотизму –

важлива складова виховної діяльності сім'ї, школи, середніх спеціальних та вищих навчальних закладів. У процесі вивчення різних навчальних дисциплін у молодій людині формуються певні патріотичні погляди та переконання.

Метою статті є висвітлення історичного підґрунтя патріотизму, розкриття сутності виховання патріотизму серед сучасної молоді та українського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Як свідчить історія, ще за часів Запорізької Січі існувала специфічна система відбору в школу молодих людей, так званих молодиків. “Хто хотів би стати козаком – мусив наперед служити три роки в старого козака за джура. Джура виконував роботу різного типу: носити за козаком другу рушницю й потрібні клунки. Одразу, коли навчався від того козака володіти зброєю і набирив вправності в битвах, ставав правдивим козаком і діставав зброю: рушницю, шаблю, спис, лук і стріли. Цілком ймовірно, що час перебування молодиків у Січовій школі суворо не регламентувався, а залежав, в першу чергу, від їх здібностей до військової та духовної науки. В той час, коли у школах Західної Європи того часу в системі педагогічних прийомів використовувалась звичайна різка, українське козацтво XVI - XVIII століття утвердило систему освіти на принципах гуманізму, демократизму й народності”. [4, с. 58].

У Запорізьких школах найвищими якостями вважалися патріотизм, готовність віддати життя за волю і свободу країни, чесність, самодисципліна, взаємодопомога. Існувало побратимство: хлопчики, що браталися, клялись один одному у вірності та дружбі, християнській любові до кінця життя. У духовному житті молоді козацькій педагогіці відводилась особлива роль лицарській честі і лицарській звитязі. Кожен молодий козак прагнув розвинути в собі ці шляхетні якості. Великий виховний вплив на дітей мали різноманітні види духовного мистецтва (декоративно-ужиткове, музичне, танцювальне, вишивання тощо) та фольклорне виховання (пісні, думи, легенди, перекази, балади, прислів'я, приказки тощо). Вони були прояніті вільнолюбним козацьким духом, пізнавально-виховним потенціалом національної символіки.[1, с. 6]

Українська козацька система виховання – глибоко самобутнє явище, аналогів якому не було в усьому світі. Вона мала кілька ступенів. Передусім – дошкільне родинне виховання, яке утверджувало високий статус батьківської і материнської козацької педагогіки. Другий ступінь козацького виховання можна назвати родинно-шкільним. Пізніше козаки, які прагнули знань, училися у вітчизняних колегіумах, у відомих університетах Європи, отримували підвищену і вищу освіту. Такі молоді люди, освічені і виховані на європейському рівні, часто очолювали національно-визвольний рух, брали активну участь у розбудові освіти, науки і культури України. У січових і козацьких школах, школах джур, а також по закінченні вищих навчальних закладів юнацтво отримувало систематичне фізичне, психофізичне, моральне, естетичне і трудове виховання, національно-патріотичну підготовку, спортивно-військовий вишкіл.

Звідси бачимо, що козацька духовність розвивалась на основі багатогранних національних традицій, християнської віри. Дослідники

козацької духовності називають такі її складові: козацька ідеологія, філософія, мораль та етика, козацький світогляд, характер тощо.

Важливе місце в духовному житті молоді козацька педагогіка відводила неписаним законам, які складали кодекси лицарської честі та звитяги. Кодекс лицарської честі містив такі якості особистості: любов до батьків, до рідної мови, вірність у коханні, дружбі, побратимстві, у ставленні до Батьківщини; готовність захищати слабших, турбуватися про молодших, зокрема, про дітей; шляхетне ставлення до дівчини, жінки, бабусі; непохитна вірність ідеям, принципам народної моралі, духовності (правдивість і справедливість, працьовитість і скромність тощо); відстоювання повної свободи і незалежності особистості, народу, держави; турбота про розвиток національних традицій, звичаїв та обрядів, бережливе ставлення до природи, землі; прагнення робити пожертвування на будівництво храмів, навчально-виховних і культурних закладів, пам'яток історії та культури; цілеспрямований розвиток власних фізичних і духовних сил, волі, можливостей свого організму; уміння скрізь і всюди чинити благородно, шляхетно, виявляти лицарські чесноти.[2, с.13]

Як відомо, у козацьку добу було створено систему української освіти та виховання, тісно пов'язану із свободолюбивим духом козацтва, побратимства, основою якої були принципи гуманізму, демократизму, народності, ідеї українознавства та української етнопедагогіки. Зараз ми є безпосередніми свідками того, що українські козацькі національні традиції відроджуються, оновлюються, відроджується національна свідомість, розвивається українська етнопедагогіка. Досить часто проводяться посвяти в козаки, тижні козацької слави, фестивалі, козацькі змагання.

Наші козаки завжди підтримували прагнення до грамоти, освіти, надавали підтримку православним братствам та їх школам, відстоювали збереження в них національного, народного духу, православної віри, виховання патріотизму, любові до рідної землі, її народу, рідної мови, шанування народних, козацько-лицарських звичаїв, традицій, тобто здійснювали українознавчий напрям у навчанні та вихованні, завданнями якого були і є актуальними на сьогодні, такі :

виховання правової культури, поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки — Герба, Прапора, Гімну України та історичних святинь;

утвердження в свідомості громадян об'єктивної оцінки ролі українського війська в українській історії, спадкоємності розвитку Збройних Сил у відстоюванні ідеалів свободи та державності України і її громадян від княжої доби, Гетьманського козацького війська, військ Української народної республіки, Січових стрільців, Української повстанської армії до новітніх часів незалежності;

успадкування патріотичних, духовних та культурних надбань українського народу, що сприяє набуттю соціального досвіду, який є нероздільною частиною у патріотичному вихованні молоді;

самореалізації особистості в Україні, спираючись на її інтереси та можливості, а також забезпечення сприятливих умов для повноцінного, всебічного та гармонійного розвитку;

формування психологічної та фізичної готовності молоді до виконання громадянського та конституційного обов'язку, відстоювання національних інтересів та незалежності держави, а також, мотивації молоді до державної та військової служби;

відродження та розвиток українського козацтва, як важливої громадської сили військово-патріотичного виховання молоді;

створення умов для розвитку професіоналізму, громадянської активності, високої мотивації до праці, як основи конкурентоспроможності громадянина і держави загалом;

забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, людей похилого віку, турбота про молодших та людей з особливими потребами;

сприяння розвитку фізичного, психічного та духовного здоров'я, задоволення естетичних та культурних потреб особистості;

у вихованні та навчанні реалізація індивідуального підходу до особистості на рівні родини, школи, позашкільних закладів та вищої школи.

На сьогоднішній день основними державними інституціями, що забезпечують питання формування і реалізації державної політики у сфері патріотичного виховання молоді є Міністерство освіти та науки, Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту, Рада Національної Безпеки та Оборони України, Міністерство оборони України, Інститут проблем виховання Академії педагогічних наук України та інші [5]. Великі надії покладаються щодо ефективності роботи по вихованню патріотизму українського суспільства на щойно створене Міністерство інформаційної політики. Важливе місце у системі патріотичного виховання молоді відведено школі. У ній створені і реалізовані відповідні навчальні програми з предметів гуманітарного циклу (Історія, Людина і світ), які б відображали основні етапи становлення української державності та висвітлювали життя та діяльність видатних українських діячів. Особлива увага приділяється викладанню історичних дисциплін, саме через них здійснюється конструювання національного історичного нарративу через докорінне оновлення поглядів на минуле України та звільнення його від стереотипів та міфів радянсько-імперської доби. Як зазначає академік І. Юхновський, що одним із першочергових завдань Українського інституту національної пам'яті є аналіз існуючих засобів подання історії України, перш за все шкільних підручників[6, с. 16].

Український інститут національної пам'яті ініціює створення групи авторитетних істориків, котрі працюватимуть над переглядом змісту підручників і посібників з історії України під кутом зору такого трактування історичної пам'яті українського народу, яке сприятиме розвитку патріотизму і національної гордості та гідності у молодого покоління. Сьогодні патріотичне виховання у навчальних закладах організується також через табори патріотичного спрямування, здійснюються екскурсії по "місцях пам'яті", проводяться відповідні науково-практичні конференції, реалізуються дослідно-експериментальні роботи. За останній час було проведено декілька науково-педагогічних досліджень з метою формування

національної свідомості особистості на засадах християнської моралі та національних цінностей.

Найважливіше місце у вихованні патріотизму молодій людині відводиться навчальним закладам Міністерства оборони України. В сьогоденних умовах Міністерство оборони України реалізує ряд заходів по патріотичному вихованню особистого складу української армії. Відповідно до Директиви Міністра оборони № Д-22 “Про вдосконалення системи військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України” оборонне відомство акцентує увагу на проведенні патріотичних заходів спільно з місцевими органами влади. В навчальних закладах міністерства патріотичне виховання є невід’ємною складовою формування моральних засад майбутніх захисників Батьківщини. Досить схвальним є також створення нових навчальних закладів, які здійснюють виховання на кращих козацьких традиціях, зокрема військових ліцеїв.

З метою перспективи подальшого виховання патріотизму сучасного українського суспільства, на нашу думку, доцільно було б: створити єдиний координаційний центр під патронатом Президента України для забезпечення ефективного здійснення патріотичного виховання молоді за допомогою представників відповідних міністерств, громадських організацій та засобів масової інформації; посилити співпрацю органів державної влади та органів місцевого самоврядування з громадськими об’єднаннями з метою покращення національно-патріотичного виховання; створити та реалізувати програми патріотичного виховання молоді у навчальних закладах різного рівня акредитації та органах місцевого самоврядування; удосконалити концепції національно-патріотичного виховання молоді спираючись на новітню нормативно-правову базу, відповідні нормативно-правові документи з урахуванням викликів сьогоденного дня; сприяти забезпеченню патріотичного виховання молоді шляхом розроблення рекомендацій для посилення патріотичної спрямованості програм радіомовлення та телебачення, а також друкованих матеріалів масової інформації; надати підтримку виробництва вітчизняної кінопродукції, видання творів, постановки спектаклів, спрямованих на патріотичне виховання молоді та суспільства загалом.

Висновок. Український патріотизм – явище, яке відображає усю цінність історії української державності. Український патріотизм визнає природну закономірність довготривалого історичного розвитку української нації, а також сприяє процесу національно-державного розвитку, спрямованого на побудову демократичного, громадянського суспільства. Беручи до уваги відродження, активний розвиток українського козацтва, віддаючи глибоку шану їх патріотизму, мужності та героїзму, а також усвідомлюючи визначальну роль сучасних Збройних Сил України у захисті незалежності, територіальної цілісності держави, Президент України відзначив 14 жовтня як “День захисника Батьківщини”. Це і є першим практичним врахуванням національного історичного підґрунтя у вихованні українського патріотизму спрямованого на розбудову європейського, демократичного, правового, громадянського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адамівський курінь “Молодої Січі” // Освіта. – 2002. – 6 листопада. – С. 6–7.
2. Афонович О. Школи в Запорізькій Січі / О. Афонович // Українське слово. – 1996. – 14 листопада. – С. 13.
3. Гончаренко С. “Український педагогічний словник” / С. Гончаренко. – К.: “Либідь”. – 1997. с. 249.
4. Медвідь Л. Українська козацька педагогіка / Л. Медвідь // Початкова школа. – 1996. – № 10. – С. 58–60.
5. Робоча група з питань патріотичного виховання молоді при апараті РНБО ініціює розробку загальнодержавної концепції патріотичного виховання молодих людей [Електрон. ресурс] // Рада національної безпеки і оборони України [веб-сайт] – Режим доступу: <http://www.rainbow.gov.ua/news/450.html>.
6. Юхновський І, Про ідеологію і політику Українського інституту національної пам'яті / І. Юхновський // Дзеркало тижня. – 2007. – № 40. – С. 16–18.

А.И. Кравченко, кандидат педагогических наук, подполковник
Военный колледж сержантского состава
Военного института телекоммуникаций и информатизации
Государственного университета телекоммуникаций

ВОСПИТАНИЕ ПАТРИОТИЗМА СОВРЕМЕННОГО УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА: ИСТОРИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ

В статье рассмотрены вопросы патриотического воспитания молодежи в Украине, его исторические предпосылки, ведущие идеи патриотического воспитания в отечественной педагогической теории и воспитательной практике, обоснована актуальность и его особое значение в современном украинском обществе.

Ключевые слова: украинское общество, патриотизм, патриотическое воспитание, любовь к Родине.

A. Kravchenko, candidate of pedagogical sciences, lieutenant colonel
Military college of non-commission officer
Composition Military institute of
telecommunications and informatization State
university of telecommunications

PATRIOTIC EDUCATION OF MODERN UKRAINIAN SOCIETY: HISTORICAL PRE-CONDITIONS

The article discusses an issue about the archaic base of patriotic education of youth in Ukraine, the main ideas of patriotic education in the national pedagogical theory and educational practice, the topicality and the particular importance of this kind of education in modern Ukrainian society.

Keywords: Ukrainian society, patriotism, patriotic education, a devotion to the Motherland.